

Balatonudvari kuriózumok

JÓSVAFŐI FÁK

— Alig néhány nap választ el attól, hogy ebben a rovatban jeles írótlársam, Urbán Ernő elismerőleg emlegetett. Hogy bizony 1960. február 16-án lett ötven éve, hogy első soraim megjelentek a Nyugatban.

Tegyük ehhez én, hogy ötven év után ez az első kísérletem benne van legjobb elbeszélés-kötetemben, vagyis egészen fejtelőre állott időket kiállott első írásom, úgy, hogy a mai, legértékesebb munkáim közül nem ríkt ki gyatraságával.

Hogy ez lett légyen a klasszikus szerző ismérve? Tehát a klasszikus irodalomé is? Nehéz megcáfolni! Hacsak az nem történik, mint egy másik (zöld-csőrű) írótlársam ugyanennek a folyóiratnak hasábjain, a kötetem bírálatában írta, hogy: elavult. Nem baj! Írtak ezt már Balzacról is 1945 után.

Marad a tény, hogy 70 éves koromban kitüntettek és 50 éves írói működésem évfordulóját agyonhallgatták. Igaz, a papagáj, az elefánt, a teknőcöknek sok faja századokig él és így lepipálja életkorban a teremtés koronáját, az embert! Az állat!... Egy emberi életet általában alkotásai teszik... Mind igaz!

De megengedem magamnak itt, hogy egészen saját magam szempontjából mosolyogjak ezen a dolgon.

A kitüntetés, elismerés nekem: se hideg, se meleg! Aldásos önféjűségem csakis alkotómunkámmal törődik. És ötven év van akkora idő, hogy annak távolatából hihetetlen sok vélekedést tarthatok számon. Voltak már barátaim, akiknek a világon semmi sem sikerült,

legfőképpen a könyvkiadás, illetve a vélekedés. Olyan is volt ezek között, aki, mint a Csillag nevű megboldogult folyóiratunkban, egy humoreszkben megírtam: egy sort soha nem olvasott tölem, csak a munkáimról való kritikákat és aztán később teljes hatályúlag ő bírálta el, mit közöljön tölem, mit nem!... Mit fűzök ehhez?

Na mégis! Azt fűzöm hozzá, hogy: ha van kíváncságot, ez az, hogy miután egy nagy és komoly munka foglalja le napjaimat, éjjeleimet is, talán egy kis bizalmat, belátást óhajtanék életembe. Jól csináltam és jól csinálom, amit csinállok...

Es ezzel jó egészséget és erőt kívánok mindnyájunknak. Amely köszöntési módot újjá tartják azok, akik nem tudják, hogy ez a „legregibb” magyar üdvözlési mód. De hát nem egy dologgal vagyunk így!

Kallus László rajza

Aki a távolból nézi Balatonudvari két fehérre meszelt templomtornyát, azt hiszi, egész nagy falu lehet, ha két temploma is van. Márpedig ki nézné máshonnan, mint a távolból? A kopár, köves „balatoni Abesszinia” nemigen vonzza a nyaralókat, bevezőcsónakkal messzi a szembeni földvári part, vitorlás pedig nem szívesen vetődik erre a vidékre, mert Tihany megkeveri a szelét, kiszámíthatatlan, bolond a széljárás még a felszigetől több kilométerre is. Mi is csak úgy jutottunk el a faluba, hogy egy csúnya zivataros vihar a partra vert Kilián-telepénél, s másnap reggel délnyugati szél fújt, ami eléggé ritkaság a Balatonon. Ha már minden ilyen szépen összejött, gondoltuk, megnézzük a közelből sosem látott, nádrengtetektől takart községet. No meg a híres szívalakú sírköveket a védett temetőben.

A faluról hamar kiderült, hogy talán

a legkisebb a tó mentén.

Alig néhány száz lélek lakja az öreg, nagyrészt balatoni kőből épült nádtetes házakat; modernebb épület, nyaraló, üdülő még véletlenül sem akad a községben. S hogy mennyire nem látogatják, arra a legjobb bizonyíték, hogy ugyancsak

nagy feltűnést keltettünk, mikor tejet keresve bekopogtunk néhány házba — ami a nyaralókhoz, idegenekhez szokott Balaton-vidéken eléggé meglepő. A templomcskákról is kiderült, hogy a kettő együttvéve nem nagyobb egy közepes alföldi parasztházánál. Csak a tornyuk ágaskodik magasan a levegőbe, mintha csalogatni akarná a nyaralókat. S a temető is... Nem mondom, érdekesek a sívalakú, csúcsukkal a földbe fúródó lapos sírkövek, melyeknek nagy része önsúlyától visszasüppedt már a földbe, ahonnan egykor a kőlapok vételek, de a látványtól sokkal érdekesebb a mögötte lapangó kérdés: mi lehetett e furcsa, tudomásom szerint egyedülálló szokás szülője? És kinek a keze munkája nyomán születtek a szívformájú sírkövek? Mert, hogy egy ember faragta valamennyit, az aligha kétséges; nemcsak a kőlapok alakja, hanem a mohalepte sírfeliratok is ezt bizonyítják. De ezekre a kérdésekre senki sem tud már felelni. Eötvös Károly ugyan egy falusi ezermesternek tulajdonítja a köveket, aki azért szakított a régi szokással, mert nyilvánvaló, hogy a hatottak szíve előbb-utóbb kővé válik, különben honnan lenne annyi kő a falu határában? De Eötvös a szépen csengő történeteket nemegyszer többre be-

csülte a betűszerinti szikár igazságnál.

Nincs tehát Udvariban semmi, de semmi különös — kivéve a strandját. Az se azért különös, mert csaknem térdig süllyed a bűzös, nyálkás iszapba, aki bemelegszik a vízbe, ezt meg kell szokni az északi parton. Hanem sokkal inkább, mert vadonatúj stég vezet a láthatóan frissen vágott nád között a vízbe, s a parton ugyancsak még festékszagú kabinok sorakoznak. Meglepő ez a

szépen gondozott strand

egy ilyen kicsiny községben, ahová nyaraló csak véletlenségből téved.

Idősebb ember álldogált a stégen. Látszott, hogy okos ember, mert azonnal eltalálta az igazságot:

— A vihar verte ki magukat, ugye?

És máris mondta csillogó szemmel:

— A strand, hogy tetszik, kérem?

Ha ez lett volna a tópart legelhanyagoltabb, legmocskosabb strandja, akkor se lett volna szívünk pocskondiázní, olyan-nyira ott csillogott az öreg szemében az alkotó büszkesége.

— Minden az idén készült — magyarázza. — Tudják, mióta nyugdíjban vagyok, ráerek. A tanácsnak volt egy nyárfája, azt felfűrésztük, abból lett a stég. A korlátja kicsit görbe, nem voltam itt, mikor behelyezték, nem baj, majd kiegyenesítjük. Ott a nád sarkát még le akarom vágni, hadd legyen egy kis kilátás Tihanyra.

Hallgattam és csodálkoztam. Kinek építették ezt a strandot?

Nem a pestieknek,

az biztos: önmaguknak. A néhány száz parasztnak. Akiknek egy része jó Balaton menti szokás szerint úgy akart meghalni, hogy sose mártotta meg magát a tóban. Van ebben valami különös, valami szívszorító: a tó legkisebb faluja talán az egyetlen község a Balaton-parton, ahol önmaguknak építik-szépítik a strandjukat az emberek. — Rá kell szoktatni a népet a fürdőzésre — mondta az öreg, mintegy válaszképp a ki nem mondott kérdésre.

Egy pillanatig eszembe jutott, meg kellene kérdezni, kicsoda-micsoda ez az ember, akiről csak annyit tudok, hogy nyugdíjas. De aztán mégse kérdeztem meg. Inkább a halak járása után érdeklődtem. Mikor kikötöttünk, össztalálkoztunk egy tíz év körüli gyerekekkel, aki kilós halat hozott a kezében. De van ám egy kétkilós pontya is a ladikban, dicsekedett mindjárt, azt majd később hozza ki eladni.

— Lehet itt fogni, csak legyen igazolvány — mondta, amiből nem volt nehéz következtetni, hogy az eldugott községben még ugyancsak divatos az orvhalászat. Mondogatták, erre felé csaknem minden ház padlásán-pincéjében ott lapul az élesre fent szigony, az íváskor a sekélyben „fördő” halak halálos veszedelme.

A mi öregünk viszont panaszkodik.

— Kevés a hal. Egyre fogy. A halászok lehalásszák — tör ki belőle az örök halász-horgász ellenségeskedés. — Megszűrik a vizet azzal a ronda nagy hálalal, egész ki a nádig, hát nem csoda, hogy innen is elmenekül a hal. De most — kacsint ránk cinkosan — ... most levertem azt a cöveket, látják? — mutat a nádastól vagy húsz méterre vert vasécövekre. — Elvégre a törvény előírja, hogy a strandon jelölni kell a vízmélységet. Nehogy belefúljanak a népek. Hát ráírtam, hogy másfél méter. Igaz, lehet ott két és fél is, de legalább nem tudnak ideig kijönni a hálalal!

A szeme büszkén csillog a leleményes ravaszságtól, s ahogy ott áll, kinyújtott karral a karóra mutatva, olyan, mint egy figura valami ma-született szoborcsoporthoz.

GYURKÓ LÁSZLÓ

Lent a völgyben por száll az új úton: gépkocsik roboznak át Jósuvafőn, a falun s legtöbbször csak a tenger-szemnél, vagy a barlangnál áll meg.

A domboldal, ahol állók, keletre néz. Keletre néznek a sírok is, ahogy azt honfoglaló Árpád idejében a táltospapok szokásaként az őshazából magukkal hozták. A múltat őrző fejfák: faragott, virágdiszes kopják. A kicsiny gyermekén tulipánt formázó faragás, a felmúttakén csokrétá, meg fűzfa, aszszonynak, férfiembernek más-más. Félrehajtom a magasra nőtt vadvirágot, s úgy böngészem, nézem, mit izennek odalentről?

Itt Nyugszik Bak Miklós. Élt 35 éveket. Hát kedveseim szerelmeseim már ne sirjatok! A válsásban búcsúzásban megnyugodjatok. Töletek ugyan elváltak. De még utánam juttok az Úr lelke és kegyelme legyen veletek Béke Poraimra!

A kopjafába vésvé hossz-szám kacsaringóznak a betűk...

Néhány lépéssel lejjebb a völgy felé omladozó templom áll. Harcos háza lehetett istennek — ezt mutatják a kapu lőrésai. A kapusikátorok mellett, ahol az idő, s a sok évszázad lépte homorúra koptatta a lépcsőfokokat, falbaveste hajdanvaló Gárgy Ferenc élete fontos dátumát: 1891 március 19-ét, azt a napot, amikor katonának vitték... Vajon hová vitte az élet? Nevét, sírját nem őrzi szülőfalujának temetője...

Különös tollú, súlyos vetetű kules nyitja a templomot, a zár furfangosan nyílik, csak hozzáértő keznek enged. De ha már bejutunk, lélekzetünk akad évszázadok súlyától! Tarka freskók, csupa-csupa virág a mennyezeten, faragott padok, szószék, egészen úgy, mint azt száz esztendővel ezelőtt megálmodta egy mester, mesterségének művésze. De a padok közül doh csap meg: rothad a padló, néhol már hiányzik, s föld omlik a lábam alatt. Mondják, hogy a templom előtti hársfa gyökeréből egyik vasárnapról a másikra karnyi friss hajítás nőtt a padok között...

Az a templom előtti hársfa!

Gyerekes kíváncságot érezek: csak egy órára mesélhetne! Ha csupán annak a két vasnak történetét mondaná el, amelyiknek hegye sebet ütött a kergén! Szégyenfa volt valaha a hárs, s a bokafogó meg nyakfogó percek helye-nyoma ma is ott látható még. A fa simára koptatott része azokról mesél, kiket hajdanán kisebb-nagyobb vétkekért ideláncoltak és kínjuk közepette, fejük forgatása csiszolta simábbá a fa bőrt. Az öreg hárs látóféként is szolgálta az embert. Ejjel-nappal nézték, figyelték az emberek Szendrő várának irányát, s ha jött a vészjel, felduzzasztott kis patakjuk mocsárrá változtatta a vidéket. Ha nagy török csapat jött, végső menedéket a barlang mélye, sötétje adott... Azé a barlang, mit Baradla néven ismernek, tartanak számon, s jelzőként nem is Jósuvafőt, hanem Aggteleket hordja nevé előtt.

A kiránduló csak átsiet Jósuvafőn, végső nekifutás ez neki a cél előtt, iparkodnak a barlangot látni. S hogy mi mindent hagy közbe maga mögött, azt nem is sejtí, nem is tudja tán!

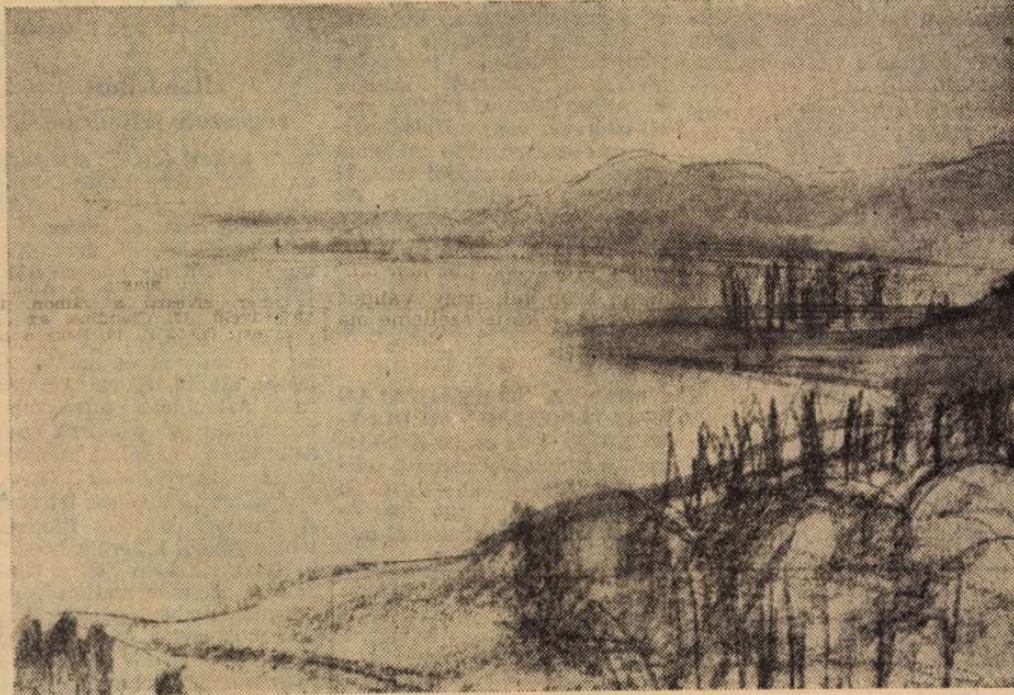
JOÓ KATALIN

Vendégeink

Három hétre hazánkba érkezett Jerzy Jurandot, a nálunk is jól ismert Harmadik cseppet című szindarab írója és felesége, az ismert lengyel szatirikus író, Grodzińska Stefania. A lengyel író-házaspár néhány napos budapesti tartózkodás után az Irodalmi Alap szigligeti alkotóházában tölti szabadságát. Magyarországi élményeiket Jurandot így foglalmazta meg:

— Negyedszer vagyok itt és minden egyes alkalommal azt látom, hogy egyre jobban élenek Magyarországon az emberek.

Terveikről szólva az író-házaspár elmondotta, hogy Jurandot most egy mai témájú operett dolgozik és számos, nálunk már kissé elfelejtett sanszon szövegét ülteti át lengyel nyelvre. Grodzińska a varsói Irodalmi Szatíra-színpad számára ír újabb jeleneteket, amelyek a mai lengyel élet fonákosságait pellengérezik ki.

Szalatnyai József: A szigligeti öböl

JÉKELY ZOLTÁN:

Halotti versek egy frissen kimúlt segédigénk felett

(Mészöly Gedeon professzor emlékének ajánlom)

Meghaltál, minden jel szerint meg, Volna, dicső segédigé! Utánad könnyes búcsút intek — de nem hagyhatom ennyire:

Végképp kiszorított a lenne, hogy még több e-hangzónk legyen; kinek minő öröme benne, nem firtatom s nem kérdezem.

Tudom, régóta célbavettek a nyelvérzékben híjasok, vagy egyszerűen elfeledtek, akiknek két ily ige sok.

Halódásod már észrevettem jeles szerző művében is, Ki soraiba önfelédten nem egy silány műszozt bevisz.

A folyamat már végetért: ma eljött megváltód, a halál, (s aki még alkalmazna néha, majd ráfogják: archaizál!)

Megölt valaki avatatlan, kinek a nyelve, szíve kő: egy hosszú mozifilmben egyszer sem fordultál elő.

A kényelem, a nyelvi restség, fa-fejűség az, ami kiölt s különböztetni-képtelenség a múlt-jelen- s jövőidőt.

Szép VOLNA, bársony-barna szende, jobbsorsra voltál érdemes; kiszorított a sanda lenne, e törtető ál-mindenes.

Lelked mily másvilágra szállt át? Poros könyvtárak mélyire, Hol a HÉON, az ISA vár rád, s oly sok más holt főnév, ige.

Kripták zugán lelsz tán lakásra, hol annyi szó, s igealak, várván boldog feltámadásra kihűlve kong a bolt alatt.

Méltatlanul, megsirattatlan, ott volt többek közt a VALA, mely egy beámtér-szagú lapban száz éve múlt, hogy meghala.

S ki tudja, mi követi holnap e szépmelékű szók sorát? Hacsak egymásba nem karolnak érettük írók s iskolák...

Mondjátok ezt vakrémületnek, s kérdjétek: ennek mi baja? De nézzétek meg, mik születnek naponta: stór, klafa, faja.

„Csak akkor dobjuk be az érmét olvassuk a bódé falán — Aki felírta nem szemérmét, szemérméjét takarja tán.

Születnek hivatal-szobában e szók s tenyésznek dicstelen telefonfülke lúgszagában és szagtalan illemhelyen.

Beromlanak a nyelvbe durván, mint tiszta vízbe zavaros, miként virág közé a burján, búza közé az anyarozs.

Ki feljön Ugról, vagy Szegedről, hol ép nyelvhasználatlaltal él, hazautazván Budapestről, aztán maga is így beszél.

Terjed a rossz szó, mint a járvány, s a leghóborosabb divat; átvesszi temetői márvány s igényes irodalmi lap...

Minden emberi gond megérint, rémséggel tölt el az atom, mégis beteg ikes-igéink hörgésétől nem alhatom.

Nyelv-rombolástól szenvedek rég, fáj minden szó-haláltusa, Szép VOLNA! Legalább lehetnék Lázár-mivoltod Krisztusa!

S hiszem, így vannak mind, kik írnak s van itt szépség-nemes kebel, ki haldokló szék szavainknak irgalmasságot esedekel.